

Bart Gaens, vanhempi tutkija
Marcin Kaczmarek, vanhempi tutkija

JAPANIN JA VENÄJÄN SUHTEET

KREMLILLÄ ON YLIOTE

Vaikka Japanin ja Venäjän suhteet ovat hiukan lämmenneet, Japani ei ole onnistunut taivuttelemaan Venäjää myönnötyksiin Kuriilien saariryhmää koskevassa kiistassa. Venäjä ei ole myöskään vähentänyt yhteistyötään Kiinan kanssa.

Japanin pääministeri Shinzo Abe jatkoi diplomaattisia hurmaamisyrityksiään Venäjän presidenttiä Vladimir Putinia kohtaan, kun valtiomiehet tapasivat Eastern Economic Forum -taloustapahtumassa Vladivostokissa syyskuussa. Abe haluaa parantaa Japanin suhteita Venäjään. Japani ja Venäjä allekirjoittivat useita talouteen ja kaupan liittyviä puitesopimuksia ja yhteistyöjulistuksia, mutta Abella oli kaksi suurempaakin tavoitetta.

Abe koetti päästä lähemmäs sopimusta Kuriilien saaria koskevassa aluekiistassa. Neuvostoliitto valloitti saaret toisen maailmansodan lopussa, ja saaret ovat siitä lähtien olleet Venäjän hallussa. Japanin mielestä aluekiistan ratkaisu on edellytys sille, että maat voisivat solmia rauhansopimuksen,

jota ne eivät toisen maailmansodan jälkeen tehneet.

Suhteiden lähentäminen Venäjän kanssa on samalla Japanille keino hidastaa Venäjän ja Kiinan yhteistyötä. Japani suhtautuu varauksellisesti Kiinan nousuun.

Kumpikin kysymys on ollut korkealla Aben asialistalla siitä lähtien, kun hän aloitti pääministerinä vuoden 2012 lopussa. Aluekiista ja sen yhteys rauhansopimukseen ovat politisoituneet, sillä japanilaisten mielestä Venäjä otti saaret itselleen laittomasti vuonna 1945.

Kun Japani alkoi lähentää suhteitaan Venäjään vuonna 2014, Moskova vastasi ensin myönteisesti. Abe kutsuttiin kunniavieraaksi Sotšin olympialaisten avajaisiin, ja maat sopivat säännöllisistä ulko- ja puolustusministerien välisistä

konsultaatioista (2+2-formaatti). Ukrainan konflikti ja Japanin liittyminen lännen Venäjä-pakotteisiin kuitenkin estivät suhteiden lähentymisen, vaikka Abe edelleen kannatti rakentavaa yhteistyötä ja vuoropuhelua Venäjän kanssa.

Japani yritti liehitellä Venäjää uudelleen loppuvuonna 2016, kun pääministeri Abe voimisti diplomaattisia vaikutusyrityksiään Putinia kohtaan. Putin vieraili Japanissa syksyllä 2016, mutta vierailun tuloksena oli vain sopu siitä, että maat yrittäisivät yhdessä vauhdittaa Kuriilien talouskehitystä.

Japani on jatkanut voimakasta diplomatiaansa, ja osapuolet ovat sopineet turvallisuusyhteistyönsä lisäämisestä ja yhteistyöstä Korean niemimaan riisumiseksi ydin-aseista. Japani on myös sijoittanut

nesteytetyn maakaasun tuotantolaitokseen Jamalin niemimaalla Pohjois-Venäjällä, koska haluaa varmistaa energiansaantinsa joutumatta riippuvaiseksi Lähi-idästä. Japanin sijoitus (200 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria) jäi kuitenkin vaatimattomaksi verrattuna Kiinan investointiin (10 miljardia Yhdysvaltain dollaria).

Vladivostokin talouskokouksessa presidentti Putin nosti yllättäen ja yksipuolisesti esiin Venäjän ja Japanin välisen rauhansopimuksen solmimisen vuoden 2018 loppuun mennessä ”ilman ennakkoehtoja”. Japani kuitenkin pitää kiinni siitä, että aluekiista tulee ratkaista ennen kuin rauhansopimusta voidaan allekirjoittaa.

Venäjällä on Japanin-suhteissaan selkeä yliote. Venäjän politiikka leimaa reaktiivisuus, ja Venäjä hyötyy siitä, että Japani yrittää päättäväisesti saada Kuriilien saaret takaisin itselleen.

Venäjä odottaa Japanin tarjouta eikä epäröi painostaa Japania samaan aikaan poliittisesti ja sotilaallisesti. Venäjän ensisijainen tavoite on saada Japanilta taloudellisia sijoituksia ja apua suostumatta minkäänlaisiin aluekiistaan liittyviin ehtoihin ja joutumatta tekemään myönnytyksiä. Putinin ehdotus rauhansopimuksesta saattaa merkitä jopa sitä, että Venäjä

aikoo laittaa saarikiistan ratkaisemisen jäihin.

Lisäksi Venäjä on lisännyt sotilaallista läsnäoloaan kiistellyillä saarilla eikä ole halukas höllentämään suhteitaan Kiinaan. Venäjä aloitti Vostok 2018 -sotaharjoituksen samana päivänä Vladivostokin talousfoorumien avajaisten kanssa, joihin Japanin pääministeri Abe osallistui. Lisäksi Venäjä kutsui Kiinan osallistumaan sotaharjoitukseensa.

Venäjän tinkimättömän toimintatavan suuri syy on maan valtaeliitin usko siihen, että Japanilla on tuskin lainkaan strategista autonomiaa. Japani on tiukasti Yhdysvaltain vaikutuspiirissä, ja maan turvallisuus on riippuvainen Yhdysvalloista. Japanin ja Yhdysvaltain strateginen liittolaisuus on edelleen voimassa, vaikka Japanin liikkumavapaus lisääntyikin Donald Trumpin tultua valtaan.

Venäjä ei myöskään näytä pystyvän tarttumaan yhteen Japanin suurimmista huolenaiheista eli Pohjois-Korean ydin- ja ohjusohjelmaan. Japani on vastannut tilanteeseen lisäämällä ohjuspuolustustaan, mikä syventää Venäjän kielteistä suhtautumista entisestään.

Myös julkinen mielipide vaikuttaa asiaan. 78 prosenttia venäläisistä vastaajista sanoi Levada-keskuksen

kyselyssä vuonna 2016 vastustavansa Kuriilien saarten luovuttamista Japanille. 55 prosenttia oli sitä mieltä, että saarten palauttaminen vaikuttaisi presidentti Putinin uskottavuuteen. 56 prosenttia katsoi, että Venäjälle on tärkeämpää säilyttää saaret hallussaan kuin solmia Japanin kanssa rauhansopimus ja hankkia japanilaisia sijoituksia ja teknologiaa.

Vastaavasti 57 prosenttia japanilaisista vastaajista sanoi Mainichi-sanomalehden kyselyssä vuonna 2016, että Japanin pitäisi olla joustava neuvotteluissaan Venäjän kanssa. Vastaajien mielestä Japanin ei tulisi vaatia kaikkien neljän saaren palauttamista.

Myös Venäjän energiasuhteet Kiinan kanssa hankaloittavat Japanin ja Venäjän taloudellisen yhteistyön tiivistämistä. Venäjän olisi vaikeaa suunnata energiakauppaansa Kiinasta Japaniin: vaikka Japani pystyisi vastaanottamaan lisää öljy- ja kaasutoimituksia, Venäjällä ei ole kuljetusinfrastruktuuria eikä myytäviä luonnonvaroja. Maa on myynyt suuren osan resursseistaan pitkän aikavälin sopimuksilla Kiinaan.

Lisäksi Japanin investointi Venäjän Kaukoidän talouteen olisi paljon merkityksellisempi, jos Kreml olisi kiinnostuneempi alueen asukkaiden elämänlaadusta kuin alueen strategisesta merkityksestä.